

Se paha naturalismi

Panu Raatikainen

Sanalla ”naturalismi” on tarkoitettu filosofiassa monia hyvin erilaisia asioita. Kaikkein yleisimmässä mielessä sillä tarkoitetaan kanta, jonka mukaan luonto, natura, on kaiken käsittävä kokonaisuus, jonka yläpuolella ei ole mitään. Perinteisempi filosofiahan on usein sitoutunut ”supernaturalismiin” ja olettanut monenlaisia yliluonnollisia olioita tai asioita, henkiolentoja tai kuolemattomia sieluja. Naturalismi tässä laajassa merkityksessä on yksinkertaisesti kanta, joka kieltää tällaisten mystisten asioiden olemassaolon. Ihmistieteiden tieteenfilosofiassa ”naturalismi” puolestaan viittaa yleensä kantaan, jonka mukaan ihmistieteiden tulisi tarkastella tutkimuskohteitaan pohjimmiltaan samalla tieteellisellä lähestymistavalla kuin luonnontieteet ovat lähestyneet luonnon ilmiöitä eikä ihmistieteiden ja luonnontieteiden tavoitteilla ja menetelmillä ole mitään jyrkkää laadullista eroa. Tätä näkemystä kutsutaan usein myös ”metodologiseksi monismiksi”.¹ Joskus harvemmin ”naturalismilla” tarkoitetaan myös jyrkempiä kantoja, joiden mukaan esimerkiksi psykologiset tai sosiaaliset ilmiöt voidaan tyhjentävästi palauttaa eli ”redusoida” luonnontieteen teorioihin (”reduktionismi”) tai sitten sellaisia ilmiöitä – kuten noitua tai riivaajiakaan – ei kehittyneen luonnontieteen näkökulmasta ole olemassakaan, vaan ne on eliminoitava tieteellisestä maailmankuvasta ja niistä puhumisesta on kokonaan luovuttava (”eliminativismi”).

Nykyfilosofiassa ”naturalismilla” kuitenkin usein viitataan erityisesti nykyajan kaiketi vaikutusvaltaisimman amerikkalaisfilosofin W. V. O. Quinen puolustamaan filosofiakäsitykseen ja sille sukua oleviin kantoihin. Tällä filosofiakäsityksellä onkin ollut valtaisa vaikutus nykyfilosofiassa, joskin sitä on myös kiivaasti vastustettu. Tämä on myös se naturalismin merkitys, jota tässä kirjoituksessa käsitellään.

Tällainen quinelainen naturalismi ei ole ollut järin suosittua maassamme; suomalaiset filosofit ovat tyypillisesti suhtautuneet siihen sangen nihkeästi. Esimerkiksi Sami Pihlström kirjoittaa: ”Naturalismi ja fysikalismi ovat läheisessä yhteydessä – totisesti, monille filosofeille ne ovat melkein sama asia. Quinen ontologia on ankanan fysikalistinen ja reduktionistinen. Ontologisissa kysymyksissä, hän väittää, meidän on seurattava tiedettä, ja fysiikka on, ontologisesta näkökulmasta, perustava tiede.”² Monille tämä sinänsä osoittaa, että naturalismissa on jotain pahasti vialla.

Samansuuntaisia muotoiluja on helppo löytää muiltakin suomalaisfilosofeilta. Lilli Alanen esimerkiksi toteaa, että ”quinelaiselle naturalismille on luonteenomaista vankka usko tieteeseen, eritoten luonnontieteisiin – sitä voidaan myös kutsua eräänlaiseksi fysikalismiksi. Fysiikka on sille tieteen paradigma ja malli – muut tieteet saavuttavat uskottavuutensa reduktion tai redusoitavuuden kautta.”³ Alasen mukaan quinelainen naturalismi ”ilmaisee tietoisuutta”. Ilkka Niiniluoto puolestaan toteaa Alaseen viitaten, että ”Quinen ohjelmaa on arvosteltu siitä, että se sitoutuu skientistiseen fysikalismiin”.⁴

Edellä kuvattujen kaltaiset kielteiset arvioit Quinen naturalismista perustuvat kuitenkin väärinymmärryksiin ja tarjoavat siitä liian yksioikoisen ja epäsuopean tulkinnan. Pyrkimyksenäni tässä kirjoituksessa on hieman valaista quinelaisen naturalismin olemusta ja antaa kohdettaan paremmin vastaava kuva siitä.

”Ensimmäisen filosofian” hylkääminen

Quinen naturalismin keskeinen osa on sen asettuminen vastustamaan ”ensimmäistä filosofiaa”. Mitä tämä sitten tarkoittaa? Aristoteles viittasi itse siihen filosofiansa osaan, jota nykyisin kutsutaan ”Metafysiikaksi”, luonnehdinnalla ”ensimmäinen filosofia”. Quinen tarkoittama merkitys ei kuitenkaan ole tämä. Sen sijaan hän viittaa ilmaisulla johonkin sentapaiseen, mistä Descartes myöhemmin puhui esimerkiksi teoksessaan *Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofiasta* (1641). Nimittäin Descartesista ja uuden ajan alusta nykypäiviin saakka filosofiaa on osaltaan luonnehtinut pyrkimys vastata jyrkän skeptismin haasteeseen ja puolustaa tiedon – erityisesti tieteellisen tiedon – mahdollisuutta osoittamalla tiedolle jokin ehdottoman varma ja epäilyksetön, tieteen ulkopuolinen horjumaton filosofinen perusta ja oikeutus (perinteisesti empiristit puhtaassa aistinhavainnossa, rationalistit järjen totuuksissa). Quine esittää, ettei tällainen hanke ole tarpeen eikä edes mahdollinen.

Quinen mukaan naturalismi on sen myöntämistä, että ”todellisuus tunnustetaan ja kuvataan tieteessä itsessään, ei missään tiedettä edeltävässä filosofiassa”.⁵ Naturalismi on ”luopumista tiedettä edeltävän ensimmäisen filosofian tavoittelemisesta. Se näkee tieteen todellisuuden tutkimuksena, toki erehtyvällisenä ja korjattavissa olevana, mutta ei tilivelvollisena millekään tieteen yläpuolella olevalle tuomioistuimelle, eikä mitään havainnon ja hypoteettis-deduktiivisen menetelmän yli menevää oikeutusta kaipaavana.”⁶ Quine on toistuvasti kuvannut käsitystään tieteestä ja filosofiasta hyödyntämällä tieteenfilosofi Otto Neurathin klassista vertausta veneen korjaamisesta merellä niin, että itse ollaan tuossa veneessä; mikä tahansa lankku voidaan joutua poistamaan ja vaihtamaan uuteen, mutta ei ole mahdollista luopua kaikista lankuista yhtä aikaa.

Kantani on naturalistinen; en näe filosofiaa minään valmistavana opetuksena tai perustana tieteelle, vaan tiede ja filosofia muodostavat jatkumon. Näen filosofian ja tieteen olevan samassa veneessä – veneessä jota, palatakseni Neurathin kuvaan, kuten niin usein teen, voimme korjata vain merellä, kun olemme siinä vesillä. Ei ole mitään ulkopuolista näköalapaikkaa, ei ensimmäistä filosofiaa.⁷

Kertautuva teema Quinen naturalismissa on ajatus, että on aina lähdelevä liikkeelle asioiden keskeltä.

Naturalistinen filosofi aloittaa järjelynsä peritystä maailmaa koskevasta teoriasta olemassa olevana huolenaiheena. Hän uskoo alustavasti kaiken siihen kuuluvan mutta uskoo myös, että jotkut tunnustamattomat osat ovat virheellisiä. Hän pyrkii parantamaan, selventämään ja ymmärtämään järjestelmää sisältä käsin. Hän on kiireinen merimies tuulijolla Neurathin veneessä.⁸

Jos filosofian keskeisenä tehtävänä olisi osoittaa ensimmäisen filosofian hengessä, ikään kuin tieteen ulkopuolelta, että tieto – mukaan lukien tieteellinen tieto – seisoo varmalla pohjalla, olisi tietysti ongelmallisesti kehällistä nojautua tässä hankkeessa mihinkään tieteelliseen tietoon. Mutta jos tästä joka tapauksessa epäonnistumaan tuomitusta tehtävästä luovutaan, samalla katoavat myös perusteet olla hyödyntämättä filosofiassa tieteellistä tietoa. Niinpä Quinen mukaan naturalismi on ”valmiutta nähdä filosofia tieteenä, joka on kohdistunut itseensä ja jonka on sallittu vapaasti käyttää tieteen löydöksiä”.⁹

Ensimmäinen filosofia on siis Quinen mukaan hylättävä. Hän vastaa skeptisismiin haasteeseen aivan toisin. Hän kiinnittää huomiota siihen, että skeptiset epäilyt itse asiassa jo olettavat tiedettä; skeptisismi on Quinen mukaan ”tieteen sivutuote”. Perinteiset skeptiset argumentit perustuvat illuusioiden ja hallusinaatioiden mahdollisuuteen. Quinen sanoin ”skeptismin perusta on tietoisuus illuusioista, sen keksiminen, että aina ei pidä uskoa silmään”. Esineillä näyttää joskus olevan ominaisuuksia, joita niillä ei tosiasiallisesti ole: esimerkiksi veteen tiettyssä kulmassa laitettu suora keppi näyttää taipuneelta. Tämän toteaminen illuusioksi kuitenkin edellyttää, että *tiedämme* kepin olevan todellisuudessa suora. ”Alkeellista fysikaalista tiedettä, kappaleita koskevaa tervettä järkeä, tarvitaan skeptisismiin ponnahduslautana. Se tarjoaa tarvittun todellisuuden ja illuusion välisen erottelun käsitteen.”¹⁰

Quine *ei* siis väitä, että skeptikolla ei olisi oikeutta olettaa niitä yrityksessään kumota tiede – että se olisi ongelmallisesti kehällistä; Quine myöntää, että skeptinen päättely muodostaisi kyllä onnistuessaan aivan pätevän *reductio ad absurdum* -argumentin. Sen sijaan Quine korostaa, että koska skeptikko käyttää tieteellisiä väittämiä hyökkäyksessään tiedettä vastaan, myös tieteen puolustajalla on oikeus käyttää tieteen löydöksiä puolustaessaan tiedettä. Tällöin tiedon kohtalo ei enää näyttäydäkään niin synkkänä. Yksittäisiin tieteellisiin väittämiin kohdistuvat skeptiset epäilykset siis olettavat laajan jo hyväksytyjen tieteellisten väittämien taustan. Skeptiset epäilykset ovat näin paikallisia ja tieteen sisäisiä. Kaikenkattava koko tieteeseen kohdistuva skeptisismi Descartesin hengessä on mieletöntä.¹¹

Filosofian kohtalo naturalismissa

Usein naturalismin arvostelijat valittavat, että Quine haluaa korvata filosofian luonnontieteellä, ontologian fysiikalla tai tietoteorian empiirisellä psykologialla. Tämäkin käsitys hänen tarkoituksiperistään on kuitenkin virheellinen. Ennemminkin Quinen ajatus on, että filosofian ja tieteen välillä ei ole mitään jyrkkää kuilua eikä laadullista eroa, vaan kyseessä on lähinnä aste-ero. Arkijärki, tiede ja filosofia muodostavat jatkumon, jossa siirtymä yhdestä toiseen tapahtuu asteittain: ”Tiede on itsetietoista tervettä järkeä. Ja filosofiaa vuorostaan, pyrkimyksenä saada asioihin selvyys, ei tulisi erottaa tavoitteidensa ja menetelmiensä olennaisten näkökohtien suhteen hyvästä ja huonosta tieteestä.”¹² Tai: ”Filosofia, tai se mikä minua itseäni

miellyttää sen nimikkeen alla, ja tiede muodostavat jatkumon. Se on tieteen siipi, jossa näkökulmia menetelmään tutkitaan syvemmältä ja laajemmasta perspektiivistä kuin muualla.”¹³

Quinen filosofiakäsitystä ei myöskään ole tarkoitettu mitenkään valtavan jyrkäksi tai vallankumoukselliseksi. Hänen mukaansa se vastaa suurelta osin myös filosofiaa sellaisena kuin se on kautta aikojen filosofian historiassa esiintynyt. Quine muistuttaa, että monet suuret ajattelijat – esimerkiksi Platon, Descartes, Leibniz, Locke, Berkeley, Hume tai Kant – joihin viittaamme suurina filosofeina, olivat tieteentekijöitä etsimässä järjestelmällistä käsitystä todellisuudesta. Quine myöntää avoimesti, että tämä etsintä meni heillä totisesti yli erityistieteiden, kuten nyt määrittelemme ne; heillä oli myös erityistieteiden yksittäisiä käsitteitä laajempia ja perustavampia käsitteitä selvitettävänä ja selvennettävänä. Mutta, Quine lisää, ”näiden käsitteiden kanssa painiskelu ja laajamittaisen järjestelmän etsintä olivat kuitenkin olennainen osa tieteellistä kokonaisuutta. Teorian yleisemmät ja spekulatiivisemmat alueet ovat se, mitä me nykyisin katsomme taaksepäin erityisesti filosofisena.” Quinen mukaan sillä, mitä filosofian nimen alla nykyäänkin tavoitellaan, on paljolti samat kiinnostuksen kohteet, silloin kun se on filosofiaa parhaimmillaan.¹⁴

Erässä haastattelussa Quine kuvasi käsitystään filosofian suhteesta tieteeseen valaisevasti näin:

Filosofia sijaitsee tieteen abstraktissa ja teoreettisessa päässä. Tiede sanan laajimmassa merkityksessä on jatkumo, joka ulottuu historiasta ja insinööritaidosta yhdessä ääripäässä filosofiaan ja puhtaaseen matematiikkaan toisessa. Filosofia on abstraktia olemalla hyvin yleistä. Fyysikko kertoo meille, että tietynlajisten tapahtumien välillä on kausaalisia yhteyksiä; biologi kertoo meille toisenlaisista kausaalisista yhteyksistä; mutta filosofi kysyy kausaalisista suhteista yleensä – mitä on yhdelle tapahtumalle aiheuttaa toinen tapahtuma? Tai fyysikko tai eläintieteilijä taas kertoo meille, että on olemassa elektroneja tai että on olemassa vompatteja; matemaatikko kertoo meille, että ei ole olemassa suurinta alkulukua; mutta filosofi haluaa tietää, yleisemmin käsittein, minkä laatuista asioita kaiken kaikkiaan on olemassa. Filosofia etsii koko maailmanjärjestelmän yleisluontoista hahmotelmaa.¹⁵

Tietoteorian naturalisointi on Quinen mukaan sekä rajoitus että vapautus: ”Vanha luonnontieteen perusteiden etsintä, perusteiden, jotka ovat tiedettä itseään horjumattomimmat, on hylätty; tämä on rajoitus. Vapautus taas on vapaa pääsy luonnontieteen voimavaroihin, ilman pelkoa kehällisyydestä.” Voidaan tietysti kysyä, onko tällainen vielä filosofiaa. Quine vastaa, että naturalismin terveellisenä seurauksena onkin tällaisten rajojen hämärtyminen: ”Naturalistinen filosofia muodostaa tieteen kanssa jatkumon. Se ottaa tehtäväkseen selvittää, järjestää ja yksinkertaistaa laajempia ja perustavampia käsitteitä, analysoida tieteellistä menetelmää ja evidenssiä tieteen itsensä viitekehysessä. Raja naturalistisen filosofian ja muun tieteen välillä on vain epämääräinen aste-ero.”¹⁶

On myös valaisevaa, mitä Quine sanoo ontologisista ja metafysisistä kysymyksistä. Hänen mukaansa filosofissävyyksille olemassaoloväittämille voidaan saada evidenssiä siinä mielessä, että meillä voi olla perusteita – olemuksellisesti tieteellisiä – niiden hyväksymiselle. Ja toisille metafysisille olemassaoloväittämille voi löytyä evidenssiä niitä vastaan; meillä voi olla olemuksellisesti tieteellisiä perusteita olla hyväksymättä niitä. Quine käyttää tässä sanaa ”tieteellinen” selvästikin varsin laveassa merkityksessä: ”Tarkastelut olemassaolon puolesta ja vastaan ovat yleisesti systemaattisempia näissä filosofisissa tapauksissa, kuin jänisten, yksisarvisten tai lukujen 10 ja 20 välissä olevien alkulukujen tapauksessa. Olen kuitenkin vakuuttunut, että tämä ero on vain aste-ero.” Hän jatkaa: ”Teoriamme luonnosta muuttuu asteittain konkreettisimmista tosiasioista aika-avaruuden kaareutumista koskeviin spekulatioihin tai vetyatomien jatkuvaan luomiseen laajenevassa universumissa, ja evidenssimme muuttuu vastaavasti asteittain yksityiskohtaisista havainnoista yleisesti systemaattisiin tarkasteluihin.” Filosofiset olemassaoloväitteet kuuluvat Quinen mukaan tähän samaan kattavaan teoriaan ja sijoittuvat kauas ääripäähän, kauimmas havaittavista tosiasioista.¹⁷

Onko naturalismi reduktionismia?

Entäpä ajatukset siitä, että Quinen naturalismi olettaa jyrkän reduktionismin ja fysikalismin tai johtaa sellaiseen? Voidaan hyvin perustein väittää, että tällaisetkin väitteet ovat aiheettomia. Quine kyllä kannattaa maltillista materialismia tai fysikalismia. ”Olen vedonnut fysikalismiin vain irtisanoutumisena dualismista (...) Jopa tämä irtisanoutuminen on minulle erehtyvän tieteen kysymys pikemmin kuin *a priori* dogmi.”¹⁸ Quinen lukeminen reduktionistiksi on sitä vastoin vähintäänkin ongelmallista.

Vastaus *ei* ole, että kaikki sanomisen arvoinen voidaan kääntää fysiikan tekniselle sanastolle; *eikä* edes, että kaikki hyvä tiede voidaan kääntää sille. Vastaus on, että maailmassa ei tapahdu mitään, ei edes silmäluomen värähdystä tai ajatuksen liiakhadusta, ilman *jotain* mikrofysikaalisten tilojen uudelleenjakautumista.¹⁹

Quine siis sitoutuu ainoastaan minimaaliseen ”päällekkäisyysteisiin” (*supervenience*), jonka mukaan mentaaliset tilat ja muut ovat ”päällä tulevia” tai ”lisänä ilmeneviä” (*supervene*) suhteessa fysikaaliseen perustaansa seuraavassa mielessä: jos mentaalisisessa tilassa tapahtuu muutos, fysikaalisellakin tasolla täytyy tapahtua jokin muutos. Tämä on reduktionismia paljon heikompi oletamus ja laajasti kannatettu nykyfilosofiassa reduktionismin vastustajien keskuudessa.

Toisaalla Quine tunnustaa hyväksyvänsä entisen oppilaansa Donald Davidsonin käsityksen mielen asemasta, tämän ”anomaalisen monismin”. Tämä teoria on ollut viimeaikaisessa mielenfilosofiassa yksi keskeinen ja vaikutusvaltainen *ei-reduktiivisen* materialismin muoto. Quine kirjoittaakin:

Ei ole olemassa mentaalista substanssia, mutta on olemassa *redusoitumattomasti* mentaalisia tapoja ryhmitellä fysikaalisia tiloja ja tapahtumia. (...) mentaaliset predikaatit kaikessa epämääräisyydessään ovat pitkään vuorovaikuttaneet toistensa kanssa synnyttäen iänikuisia inhimillisen käyttäytymisen ennustamisen ja selittämisen strategioita. Ne täydentävät luonnontiedettä omalla yhteismitattomalla tavallaan ja ovat *korvaamattomia* sekä ihmistieteille että jokapäiväiselle kanssakäymisellemme.²⁰

Quineen kohdistetut syytökset reduktionismista ovat siis perusteettomia. Quine hylkää substanssidualismin, mutta niin tekevät nykyisin lähes kaikki filosofit. Lisäksi maltillinen materialismi on hänelle erillinen ja alustava filosofinen kanta, josta hän on valmis riittävän painavista syistä luopumaan – ei olemuksellinen osa hänen naturalismiaan.

Jos kerran Quine haluaa sanoa, että filosofia on – tai sen pitäisi olla – jossain mielessä osa tiedettä, niin mihin hän sitten tarkemmin viittaa sanalla ”tiede”? Vain fysiikkaan? Vain luonnontieteisiin? Quinen kriitikot olettavat usein näin, mutta tosiasiaassa hän käyttää sanaa varsin väljässä mielessä.

Kuinka paljon sitten käy ”tieteestä itsestään” eikä ”jostain edeltävästä filosofiasta”?

Tieteeseen itseensä haluan varmasti sisällyttää fysiikan ja kosmologian kaukaisimmatkin osat, kuten myös kokeellisen psykologian ja yhteiskuntatieteet (...) Descartesin mielen ja ruumiin välistä dualismia kutsutaan metafysiikaksi, mutta se voitaisiin aivan yhtä hyvin laskea tieteeksi, olkoonkin epätotta. (...) Jos näkisän epäsuoria selityksellisiä hyötyjä aistimusten, mahdollisuuksien, henkien tai Luojan olettamisessa, antaisin myös niille ilomielin tieteen aseman, yhdenvertaisesti sellaisten tunnustettujen tieteellisten postulaattien kuin kvarkkien ja mustien aukkojen kanssa.²¹

Mutta mitä Quine sitten haluaa julistaa pannaan ”jonkin edeltävän filosofian” nimikkeen alla?

Rajanveto ei ole päämääräni. Naturalismin luonnehdintani tarkoitus on vain, että enin, mitä voimme perustellusti tavoitella maailman kalusteluettelon ja kuvauksen tueksi, on sen havaittavien seurausten testaaminen perinteikkäällä hypoteettis-deduktiivisella tavalla (...) Naturalismin ei tarvitse heittää herjaa vastuuttomasta metafysiikasta, kuinka hyvänsä ansaittua se olisi, ja paljon vähemmän pehmeistä tieteistä tai kovien tieteiden spekulatiivisista alueista, paitsi siinä määrin kuin niillä väitetään olevan horjumattomampi perusta kuin kokeellisella menetelmällä itsellään.²²

Quinen mukaan perinteisen tietoteorian puolustajat ovat myös väärässä väittäessään, että tietoteorialle olemuksellinen normatiivinen tekijä lentäisi hänen naturalistisessa tietoteoriassaan yli laidan. Siinä missä teoreettisesta tietoteoriasta tulee naturalisoituna teoreettisen tieteen osa, niin Quinella normatiivisesta tietoteoriasta tulee naturalisoituna insinööritieteen osa.

Naturalisoidun teknologian huomattavin normi on itse asiassa yhtäpitävä perinteisen tietoteorian normin kanssa. Se on yksinkertaisesti empirismin tunnuslause: *nihil in mente quod non prius in sensu*. Tämä on naturalisoidun epistemologian tärkein malliesimerkki, sillä on luonnontieteen itsensä löydös, kuinka tahansa erehtyväinen, että informaatiomme maailmasta tulee vain aistireseptoreihin kohdistuvien vaikutusten kautta. Ja kuitenkin asian itu on normatiivinen, sillä se varoittaa telepatiaa ja ennustajista.

Tieteen peli ei ole sitoutunut fysikalismiin (...) jopa telepatia ja selvänäkeminen ovat tieteellisiä vaihtoehtoja, kuinka kuolevia hyvänsä. Niiden elvyttäminen edellyttäisi aivan tavatonta evidenssiä, mutta jos niin tapahtuisi, silloin empirismin itsensä (...) olisi mentävä yli laidan. On nimittäin muistettava, että normi ja naturalisoitu epistemologia itse ovat olennainen osa tiedettä, ja tiede on erehtyvää ja korjattavissa.

Tiede olisi tällaisenkin mullistuksen jälkeen vielä tiedettä (...) empirismin romahdus sallisi telepatiaan tai yliluonnolliseen näkyyn perustuvan lisäsyötteen.²³

Takaisin Russelliin

Quinen naturalistinen filosofiakäsitys on ollut kauhistus ja jopa skandaali muun muassa monille perinteisen analyttisen filosofian kannattajille, ja samat filosofit yleensä kunnioittavat Russellia analyttisen filosofian yhtenä suurena klassikkona. Tällaisilta kauhistelijoilta jää usein huomaamatta, että loppujen lopuksi Quinen hyljeksitty filosofiakäsitys on paljolti yhtenevä Russellin käsitysten kanssa. Russell esimerkiksi esitti, että ”filosofia, kuten kaikki muukin tutkimus, tähtää ensi sijassa tietoon. Tieto, johon se pyrkii, on sellaista, joka antaa ykseyden ja järjestelmän tieteiden kokonaisuudelle ja on tulos vakaumuksiemme, ennakkoluulojemme ja uskomustemme perusteiden kriittisestä tutkimisesta.”²⁴ Myös Russellille raja tieteen ja filosofian välillä on häilyvä ja suhteellinen. Hän huomauttaa, että niin pian kuin täsmällinen tieto jostakin aiheesta käy mahdolliseksi, ei tätä aihepiiriä enää kutsuta filosofiaksi, vaan siitä tulee erillinen tiede. Niinpä Russell esittää, että filosofian epävarmuus on suurelta osalta pikemminkin näennäistä kuin todellista. Kysymykset, joihin voidaan jo antaa täsmällinen vastaus, sijoitetaan erityistieteisiin, kun taas vain ne kysymykset, joihin nykyhetkellä ei voida antaa täsmällistä vastausta, jäävät jäljelle muodostamaan jäännöksen, jota kutsutaan filosofiaksi.²⁵ Paria vuotta myöhemmin Russell kirjoitti ”tieteellisestä menetelmästä filosofiassa” seuraavasti:

Jos en ole väärässä, tieteellisen menetelmän omaksuminen filosofiassa pakottaa meidät luopumaan toiveesta ratkaista monia kunnianhimoisempia ja inhimillisesti mielenkiintoisempia perinteisen filosofian ongelmista. Toiset näistä se siirtää, joskin ilman suuria odotuksia menestyksekkäästä ratkaisusta, erityistieteille, ja toiset se osoittaa sellaisiksi, jotka suorituskykymme on olemuksellisesti kykenemätön ratkaisemaan. Mutta jäljelle jää lukuisia filosofian tunnustettuja ongelmia, joiden suhteen kannatettu menetelmä tarjoaa kaikki ne edut, jotka liittyvät erilliskysymyksiksi jakamiseen, alustavaan, osittaiseen ja asteittain kehittyvään etenemiseen sekä vetoamiseen sellaisiin periaatteisiin, joista kaikki kelvolliset alan tuntijat ovat luonteenlaadusta riippumatta samaa mieltä. Filosofian tähänastinen epäonnistuminen on johtunut pääasiassa hätäilemisestä ja kunnianhimoista: kärsivällisyys ja nöyryys avaavat tien vakaaseen ja kestävään edistykseen tässä niin kuin muissakin tieteissä.²⁶

Jo aiemmin luennossaan ”analyttisestä realismista” Russell oli esittänyt, että ”oikean menetelmän, niin filosofiassa kuin tieteessäkin, tulisi olla induktiivinen, huolellinen ja yksityiskohtia kunnioittava, ja sen tulisi luopua siitä uskomuksesta, että on jokaisen filosofin velvollisuus ratkaista kaikki filosofiset ongelmat itse. Tämä menetelmä on innoittanut analyttistä realismia, ja se on ainoa menetelmä – jos en ole väärässä – jonka avulla filosofia voi saavuttaa tuloksia, jotka ovat yhtä vakaita kuin tieteen saavuttamat tulokset.”²⁷ Hieman myöhemässä esseessä ”loogisesta atomismista” Russellin naturalismi on vielä paljaampaa.

Aloin pitää todennäköisenä, että filosofia oli erehtynyt omaksuessaan sankarillisia parannuskeinoja älyllisiin vaikeuksiin ja että ratkaisut löytyisivät pelkästään suuremmalla huolellisuudella ja täsmällisyydellä. Tästä näkemyksestä olen alkanut pitää kiinni ajan kuluessa yhä vahvemmin ja vahvemmin, ja se on johtanut minut epäilemään, onko filosofia jonakin tieteestä erillisenä ja oman menetelmän omaavana tutkimuksena muuta kuin teologian valitettava perintö.²⁸

Russellin sananvalinnat ovat tässä kärkeviä ja kielteisiä, mutta hän joka tapauksessa selvästikin ajattelee, että järkevä filosofia ei sen enempää sisällöltään kuin menetelmältäänkään laadullisesti poikkea tieteestä. Juuri tätä filosofiakäsitystä Wittgenstein kiiwaasti vastusti, ja juuri sitä vastaan hän esitti oman käsityksensä filosofiasta jyrkästi kieleen keskittyvänä toimintana. Wittgensteinin mukaan filosofia ja tiede ovat täysin erillisiä hankkeita ja filosofia keskittyy empiirisistä tekijöistä täysin riippumattomasti kielen ja merkityksen analyysiin. Käsitys eri muunneltuneen muodostui pitkäksi aikaa hallitsevaksi analyttisessä filosofiassa. Quinen paljon arvostelua herättänyt käsitys filosofiasta puolestaan merkitsee paljolti vain paluuta russellilaiseen kuvaan filosofian luonteesta. Se on loppujen lopuksi varsin maltillinen ja tervejärkinen käsitys ja vastaa myös paremmin sitä, mitä filosofia on suurelta osin ollut – enemmän kuin jotkut vallankumoukselliset ja radikaalit julistukset siitä, mitä filosofia todella on tai sen tulisi olla.

Viitteet

1. Ks. Raatikainen 2004.
2. Pihlström 2003, 58.

3. Alanen 1996, 134.
4. Niiniluoto 1996, 10.
5. Quine 1981, 21.
6. Mt., 72.
7. Quine 1969, 126–127.
8. Quine 1981, 72.
9. Mt., 85.
10. Quine 1975, 67–68.
11. Ks. erit. mt..
12. Quine 1960, 3–4.
13. Quine 1970, 2.
14. Quine 1981, 191.
15. Magee 1978.
16. Quine 1995, 256–257.
17. Ks. Quine 1969, 97–98.
18. Quine 1990, 334.
19. Quine 1981, 98; kurssiivit lisätty.
20. Quine 1992, 72–73; kurssiivi lisätty.
21. Quine 1995, 252.
22. Mp.
23. Quine 1992, 19–21.
24. Russell 1912.
25. Mt., 90.
26. Russell 1914, 72–73.
27. Russell 1911, 138–139.
28. Russell 1924, 163.

Kirjallisuus

- Alanen, Lilli (1996). Naturalistinen tietoteoria. Teoksessa I.A. Kieseppä, Sami Pihlström & Panu Raatikainen (toim.), *Tieto, totuus ja todellisuus*. Helsinki: Gaudeamus, 134–143.
- Descartes, René (2002). *Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofiasta*. Teoksessa *Teokset II*. Suom. Tuomo Aho & Mikko Yrjönsuuri. Helsinki: Gaudeamus (lat. alkuteos 1641).
- Magee, Brian, (1978). The ideas of Quine: Dialogue with W.V. Quine. Teoksessa Brian Magee (toim.), *Men of Ideas*. London: British Broadcasting Corporation, 169–179.
- Niiniluoto, Ilkka (1996). Naturalistisen tieto-opin ongelmia. Teoksessa Ilkka Niiniluoto & Heikki J. Koskinen (toim.), *Kognitiivisesta naturalismista naturalistiseen kognitioon*. Helsingin yliopiston filosofian laitoksen julkaisuja 1/1996, 7–17.
- Pihlström, Sami (2003). *Naturalizing the Transcendental, A Pragmatic View*. Amherst, NY: Prometheus / Humanity Books.
- Quine, W.V. O. (1960). *Words and Objects*. Cambridge: MIT Press.
- (1969). *Ontological Relativity and Other Essays*. New York: Columbia University Press.
- (1970). Philosophical progress in language theory. *Metaphilosophy* 1, 2–19.
- (1975). The nature of natural knowledge. Teoksessa Samuel Guttenplan (toim.), *Mind and Language: Wolfson College Lectures*. Oxford: Clarendon Press, 67–81.
- (1981). *Theories and Things*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- (1990). Comment on Stroud. Teoksessa R.B. Barrett & R. Gibson (toim.), *Perspectives on Quine*. Oxford: Blackwell, 334–335.
- (1992). *Pursuit of Truth*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- (1995). Naturalism; or, living within one's means. *Dialectica* 49, 251–261.
- Raatikainen, Panu (2004). *Ihmistieteet ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Russell, Bertrand (1992). Analytic realism. Teoksessa Bertrand Russell, *Collected Papers*, Vol. 6. Toim. J.G. Slater. London: Routledge, 133–146 (ilm. alun perin 1911).
- (1912). *Problems of Philosophy*. Oxford: Home University Library.
- (1986). On scientific method in philosophy. Teoksessa Bertrand Russell, *Collected Papers*, Vol. 8. Toim. J.G. Slater. London: Allen & Unwin, 1986, 57–73 (ilm. alun perin 1914).
- (1988). Logical atomism. Teoksessa Bertrand Russell, *Collected Papers*, Vol. 9. Toim. J. G. Slater. London: Unwin Hyman, 162–179 (ilm. alun perin 1924).